

Metodika JPSP pro nové spolupracovníky

Cílem JPSP je zhodnocení stavu a dlouhodobého vývoje avifauny České republiky na základě údajů od dobrovolných spolupracovníků, členů České společnosti ornitologické. Klíčovým aspektem je sběr údajů o početnosti jednotlivých druhů z co největšího počtu lokalit v co nejdelší řadě let za sebou. Důraz je kladen na jednotný způsob zjišťování početnosti ptačích populací. Standardní metodika umožňuje porovnání výsledků mezi lokalitami a mezi jednotlivými roky.

Práce ani náklady na cestovné nejsou spolupracovníkům hrazeny. Celý program je založen na předpokladu, že spolupracovníky práce v terénu baví, a že tímto způsobem chtějí přispět k lepšímu poznání naší přírody.

Práce v terénu probíhá bodovou metodou sčítání, jejíž popis lze najít např. v publikaci Metody kvantitativního výzkumu v ornitologii (Janda J. & Řepa P., SZN Praha, 1986). Ke shromáždění, uchování a prezentaci výsledků slouží webová databáze na adrese <http://jpsp.birds.cz>, kde lze nalézt i odkazy na další informační zdroje týkající se metodiky i výsledků.

Pro sčítání JPSP je důležitá dobrá znalost ptáků, především jejich hlasů. Pokud Vám činí problémy určit více druhů, které se v Vašem okolí vyskytují, odložte raději práci na JPSP na pozdější dobu (případně na další hnízdní sezónu), až se Vaše znalosti ptáků zdokonalí.

Vytyčení nového transektu

Sčítání JPSP provádíme každý rok na stejných 20 bodech jako v prvním roce, přesně ve stejném pořadí. Výběr snadno dostupné lokality, nejlépe v blízkosti bydliště, je proto velmi důležitý.

Na sčítací lokalitě je třeba umístit linii (transekt) složenou z 20 bodů. Rozestupy mezi kterýmikoli body musí být alespoň 300 m, v otevřené krajině raději více. Vzdálenosti mezi body není třeba měřit, stačí je odhadnout třeba s pomocí mapy. Body transektu tvoří většinou oblouk, transekt může však být i přímý nebo křivolaký. Mezi body se lze přesunovat libovolným způsobem (nejčastěji pěšky, na kole či autem).

Důležité je, aby prostředí na transektu zhruba odpovídalo skladbě prostředí v širším okolí (např. v úrodných nížinách s převahou polí by měl transekt vést převážně polní krajinou). Není správné cíleně vyhledávat místa bohatá na ptáky nebo chráněná území, protože početnost ptáků v těchto lokalitách nedává obraz o krajině jako celku.

Nejdříve naplánujte na mapě, kudy transekt povede, a zakreslete do ní předběžně jednotlivé body. Využijete-li k tomu mapu ve webové databázi (v menu Transekty, kde je i podrobný návod), můžete požádat koordinátora o kontrolu, zda se váš navržený transekt nepřekrývá s některým již existujícím. Před samotným sčítáním je vhodné si trasu jednou projít (projet) a ztotožnit polohu bodů na mapě a v terénu a ke každému bodu si poznamenat důležité orientační prvky. Současně je vhodné provést popis prostředí (viz dále).

Před prvním sčítáním na transektu zanechte umístění bodů do databáze, případně zkontrolujte a opravte dříve navržené údaje. Přesnou polohu bodů zjistíte nejlépe pomocí GPS přímo v terénu (používejte výhradně systém WGS 84). V tom případě vkládejte do databáze přímo zjištěné souřadnice. Nemáte-li GPS k dispozici, „naklikejte“ polohy bodů do mapy přímo na webu. V obou případech kontrolujte umístění bodů v letecké mapě.

Navržený transekt s přesnými polohami bodů odešlete koordinátorovi, který jej definitivně schválí.

Popis prostředí

Na každém bodě určíme zastoupení dvanácti typů prostředí na ploše do okruhu 100 m okolo bodu, vzdálenost odhadujeme. Zastoupení jednotlivých typů prostředí odhadujeme v %, součet na každém bodě musí dát 100%. Doba, po kterou se věnujeme popisu prostředí, se nesmí překrývat s dobou, po kterou počítáme ptáky. Nejlepší je zpracovat popisy prostředí na samostatné obchůzce ještě před sčítáním. Popis prostředí zapisujeme v terénu do tabulky, kterou lze vytisknout z webové databáze (viz přehled prostředí v menu Transekty).

Po odsouhlasení transektu koordinátorem zapíšeme popisy prostředí do databáze.

Terénní metodika

Na transektu sčítáme dvakrát za sezónu. První sčítání provedeme od 20.4. do 15.5. a druhé od 20.5. do 15.6. Protože termín sčítání v prvním roce je určující pro sčítání v dalších letech (ta se nesmí od prvního roku lišit o více než 7 dní), je nutné termíny v prvním roce uvážlivě naplánovat, nejlépe co nejlíže středu uvedených časových intervalů. V odůvodněných případech (např. ve vyšších horských polohách) je možné provádět sčítání i mimo uvedené intervaly, pouze však po předchozí konzultaci a schválení koordinátorem.

Sčítáme ráno, nejlépe od 5 do 9 hodin. Čas začátku sčítání v prvním roce je rozhodující pro začátky sčítání v letech následujících (ty se nesmí lišit od prvního roku o více než 30 minut). Žádný bod nesčítáme dříve, než jsou čitelné záznamy v deníku, ani později než v 10 hodin.

Nesčítáme za špatného počasí, které ovlivňuje aktivitu ptáků (silný déšť, silný vítr, mlha). Mrholení nebo slabší přeháňky nejsou na překážku.

Při každé kontrole sčítáme na každém bodě po dobu přesně 5 minut. Měření času není třeba věnovat přehnanou pozornost na úkor zjišťování početnosti ptáků.

Na bodech zaznamenáváme veškeré viděné i slyšené ptáky včetně těch, kteří se ozývají z velké dálky nebo přiletí z bodů, kde již byli počítáni.

Při sčítání rozlišujeme, zda je konkrétní jedinec blíže nebo dále než 100 m od bodu. Tuto vzdálenost odhadujeme. V lese se do 100 m ozývají skoro všichni ptáci, z větších vzdáleností bývají občas slyšet hlavně drozdovití a šplhavci.

Nezaznamenáváme žádné ptáky zjištěné během přesunu mezi body. Zajímavé druhy zjištěné mezi body můžeme zapsat do zvláštního pole u hlavičky sčítání, nesmíme je ale přičíst k žádnému z bodů.

Nepovinně můžeme během kontrol na transektech sčítat i savce. Metodika je však odlišná – zaznamenáváme všechny pozorované savce po celou dobu pobytu na transektu, tj. i během přesunu mezi sčítacími body. Vyhledávání savců nevěnujeme zvláštní úsilí, zaznamenáváme jen savce, které „mimořádně“ spatříme. Výsledkem je počet jedinců jednotlivých druhů savců za celý transekt dohromady.

Práce s daty

Ke správě a uchování dat JPSP slouží databáze na adrese <http://jpsp.birds.cz/>. Přímé zadávání dat do databáze je nejjednodušší a nejspolehlivější, data je ale možné předat i na papírovém formuláři nebo v excelové tabulce, které na vyžádání zašle koordinátor.

K ovládní webové databáze je nejlepší použít prohlížeč Mozilla Firefox, který jde zdarma legálně stáhnout z adresy <http://www.mozilla.cz/produkty/firefox/>. Přístup do neveřejné části pro spolupracovníky Vám zřídí koordinátor poté, co se registrujete v systému Birds.cz

(http://www.birds.cz/avif/user_reg.php) a potvrdíte koordinátorovi zájem na JPSP spolupracovat po přečtení této metodiky. Pokud vám připadá registrace složitá a nevíte si s něčím rady, požádejte koordinátora o pomoc.

Webové formuláře si pečlivě prostudujte ještě předtím, než vyrazíte do terénu – jsou tam pomůcky, které práci v terénu usnadní (např. tabulka pro popis prostředí na bodech, k plánování transektu lze využít interaktivní mapu). Práce s databází je jednoduchá, intuitivní a každý krok doprovází podrobná nápověda.

Údaje o ptácích na jednotlivých bodech zapisujte do terénního zápisníku způsobem, který Vám bude vyhovovat. Po návratu z terénu je přepíšete do elektronického formuláře (menu Sčítání). Předání dat je nutno provést nejpozději do 31.8. příslušného roku, nejlépe však ihned po návratu z terénu. Data zasláná po 31.8. budou velmi komplikovat zpracování a je pravděpodobné, že pro některé účely (např. Celoevropský monitoring běžných druhů ptáků) je bude možné využít až v následujícím roce.

Data předaná v rámci JPSP budou využívána Českou společností ornitologickou v souladu s § 3 odst. 9 Stanov ČSO a v souladu se Zásadami nakládání s daty ČSO. Tím není nijak omezena možnost spolupracovníků svá vlastní data samostatně zpracovávat, publikovat i jinak využívat. Pokud budete potřebovat pomoc se zpracováním nebo publikací výsledků své práce na JPSP, obraťte se na koordinátora.

Kontakty

webová databáze: <http://jpsp.birds.cz>

koordinátor: Josef Chytil, ORNIS Muzea Komenského, Horní náměstí 7, 750 11 Přerov

email: [jpsp\(zavinac\)birds\(tecka\)cz](mailto:jpsp(zavinac)birds(tecka)cz)

telefon: 581 219 910

V případě, že Vám cokoliv nebude jasné nebo budete potřebovat s něčím poradit, neváhejte se zeptat.

Pokyny možná vypadají na první pohled složitě, ale uvidíte, že ve skutečnosti je metodika JPSP velmi jednoduchá. V prvním roce Vám možná zabere poněkud více času výběr lokality, popis prostředí a zakreslování bodů do map, ale v dalších letech nebude trvat práce na JPSP (včetně vyplňování formulářů) déle než dvě jarní dopoledne. Nehledě na potěšení z pobytu v přírodě přináší Vaše práce neocenitelné údaje o početnosti mnoha druhů našich ptáků, které nacházejí uplatnění jak v ochraně přírody, tak na poli vědy.

Přejeme Vám mnoho pěkných zážitků a zajímavých pozorování při Jednotném programu sčítání ptáků a těšíme se na spolupráci!

JPSP v deseti bodech

Předpokladem je dobrá znalost ptáků v území, kde má sčítání probíhat.

0. Stáhněte a nainstalujte si webový prohlížeč Mozilla Firefox (<http://www.czilla.cz/produkty/firefox/>).
1. Vytvořte si účet v systému birds.cz (http://www.birds.cz/avif/user_reg.php).
Na zadaný email Vám přijde žádost o potvrzení.
2. Potvrďte registraci podle instrukcí.
Nyní se ještě nemůžete přihlásit k webové databázi.
3. Přečtěte si znovu důkladně metodiku a potvrďte koordinátorovi zájem o spolupráci na email [jpsp\(zavinac\)birds\(tecka\)cz](mailto:jpsp(zavinac)birds(tecka)cz).
Koordinátor Vám zřídí přístup do databáze JPSP – poté se již můžete přihlásit na <http://jpsp.birds.cz/>.
4. Podle mapy navrhnete sčítací transekt o 20 bodech s rozestupy min. 300 m. Zanešte umístění bodů do databáze <http://jpsp.birds.cz/> (menu Transekty) a požádejte koordinátora o kontrolu.
Koordinátor transekt odsouhlasí nebo navrhne změnu.
5. Projděte (projedte) celý transekt a v terénu ztotožněte polohy bodů. Máte-li GPS, zaznamenejte přesnou polohu všech bodů. Poznačte si ke každému bodu přesný popis, kde se nachází. Současně proveďte popisy prostředí na bodech.
6. Zkontrolujte a případně upravte polohy bodů v databázi, máte-li souřadnice z GPS, vložte je. Odešlete polohy bodů koordinátorovi.
Koordinátor transekt definitivně schválí.
7. Zapište do databáze popisy prostředí na bodech (menu Transekty).
8. Proveďte první sčítání na transektu přesně podle metodiky od 20.4. do 15.5.
9. Proveďte druhé sčítání na transektu přesně podle metodiky od 20.5. do 15.6.
10. Co nejdříve přepište výsledky do databáze <http://jpsp.birds.cz/> (menu Sčítání). Termín pro odevzdání dat je 31.8.

DĚKUJEME ZA ÚČAST V JEDNOTNÉM PROGRAMU SČÍTÁNÍ PTÁKŮ V ČR!